

48. URL: <http://www.un.org/en/index.html>.

49. URL: <http://www.worldpolicy.org>. The Failure of the Failed States Index | World Policy Institute.

50. URL: <http://www.yale.edu/esi/> Environmental Sustainability Index Report.

Надійшла до редколегії 20.11.2018 р.

УДК 351.84

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Машкаров Ю. Г.,

д.ф.-м.н., проф.,

*професор кафедри інформаційних технологій та систем управління,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків;*

Дейнека А. А.,

*слухач факультету підготовки магістрів державного управління,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Здійснено аналіз інформаційних систем Пенсійного фонду України, розглянуто можливості упровадження сучасних інформаційних технологій, що дозволять суттєво підняти ефективність і прозорість діяльності фонду, запропоновано шляхи подальшого вдосконалення функціонування інформаційних систем Пенсійного фонду України.

Ключові слова: інформаційні системи національного пенсійного фонду, веб-портал, технологія блокчейн, публічні дані, відкриті дані, реєстри даних пенсійного фонду.

Mashkarov Yu. H.,

*Doctor in Physics and Mathematics, Full Professor,
Full Professor, Information Technologies and Management Systems Department,
KRI NAPA, Kharkiv;*

Deineka A. A.,

*Master's degree student of the Master of Public Administration Faculty,
KRI NAPA, Kharkiv*

STATE PENSION FUND REFORM UNDER INFORMATION SOCIETY

Analysis of the existing information systems of the Pension Fund of Ukraine is carried out; possibilities of introduction of modern information technologies are considered, which will allow improving significantly the efficiency and transparency of the Fund; ways are proposed to further improve the functioning of the information systems of the Pension Fund of Ukraine.

Keywords: information systems of national pension fund, web-portal, blockchain technology, public data, open data, pension fund data registers.

Постановка проблеми. Перехід суспільства від індустріального до інформаційного не залишив поза увагою реформування державного управління та таких важливих інститутів, як державний Пенсійний фонд України (далі – ПФУ). Розвиток інформаційних технологій і проникнення інформаційних інструментів до всіх сфер діяльності людини і суспільства розкрили широкі можливості удосконалення та прозорості державного управління та його інститутів.

© Машкаров Ю. Г., Дейнека А. А., 2018

Спостерігається поява нових понять, таких як електронне урядування, електронний уряд, електронна демократія та ін., зокрема й електронна пенсія. Реформування пенсійної системи включає в себе використання й удосконалення сучасних інформаційних систем, упровадження яких забезпечить створення механізму, що адекватно і своєчасно реагуватиме на економічні, демографічні, соціальні та інші проблеми, які перешкоджають нормальному функціонуванню пенсійної системи.

Результати теоретичного аналізу моделей та класифікації пенсійних інформаційних систем, наукових підходів до їхнього дослідження можуть дати певні орієнтири в розробленні основних напрямів розвитку пенсійної системи сучасної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературних джерел, присвячених вивченню проблем, пов'язаних із теоретичними аспектами пенсійного страхування і зарубіжним досвідом, досить багато (М. Кастельс [1, с. 225], Y. M. Kim [2], Н. Мартиненко [3, с. 53], Т. Козак [4, с. 54] та ін.). У той же час дослідженню використання сучасних інформаційних технологій в організації роботи ПФУ приділено недостатньо уваги, що вимагає поглибленого розгляду упровадження сучасних інформаційних систем у роботу ПФУ.

Мета статті – здійснити аналіз чинних інформаційних систем автоматизації роботи ПФУ та запропонувати наукове обґрунтування шляхів подальшого вдосконалення цих систем.

Виклад основного матеріалу. На виконання завдань з осучаснення процесу обслуговування громадян органи ПФУ послідовно реалізують заходи, спрямовані на розвиток інформаційних технологій і підвищення рівня автоматизації основних функціональних процесів.

Відповідно до Концепції розвитку інформаційно-аналітичних систем ПФУ [5] і розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року” [6] заплановано упровадження новітніх технологій адміністрування в ПФУ, зміцнення та модернізацію його інформаційних ресурсів і технічної бази, підвищення ефективності системи управління, перехід на електронний документообіг, а саме:

- упровадження єдиних стандартів і сучасної технології обслуговування громадян за принципом “єдиного вікна” у відповідних залах обслуговування (фронт-офісах) на рівні територіальної громади з подальшим обробленням пенсійної документації у відокремлених підрозділах (бек-офісах) та забезпечення надання консультативної допомоги громадянам щодо умов призначення (перерахунку) пенсій;

- упровадження електронних пенсійних справ і системи централізованого призначення (перерахунку) та виплати пенсій на їхній основі;

- створення реєстру електронних пенсійних справ і систем їхньої технічної підтримки, резервного центру оброблення даних, комплексної системи захисту інформації;

- створення агентських пунктів обслуговування громадян органами ПФУ із залученням національного оператора поштового зв'язку, банків та інших осіб із подальшим розширенням мережі таких пунктів обслуговування;

- створення умов для доступу громадян до сервісів дистанційного їх обслуговування, подання документів (звернень) до ПФУ з використанням електронного цифрового підпису, доступу до інформаційних ресурсів через веб-портал електронних послуг ПФУ та ін.

Веб-портал електронних послуг. На сьогодні проведено значний обсяг роботи щодо виконання зазначених вище завдань. Одним із найбільш зручних і оперативних способів отримання інформації з питань пенсійного забезпечення є надання електронних послуг засобами Веб-порталу електронних послуг ПФУ [7]. Портал надає кожному зареєстрованому користувачеві можливість дистанційно отримувати послуги, які раніше вимагали особистого звернення до управлінь фонду.

З 1 січня 2018 р. в Харківській, Полтавській та інших областях упроваджено централізовану підсистему “Призначення та виплати пенсій” на основі електронної пенсійної справи. Її втілення значно спрощує процедуру отримання послуг, зменшує час обслуговування та, як результат, підвищує якість прийому громадян.

Сучасні технології поступово відтісняють епоху громіздких паперових пенсійних справ, оскільки з'являється можливість відмовитися від паперового документообігу при формуванні їх. Уже сьогодні всі документи, що подаються для призначення пенсій, скануються спеціалістом пенсійної служби, який здійснює їхній прийом.

Звертаючись за пенсією, заявникові не треба заповнювати бланк заяви, як це було раніше, за нього в автоматичному режимі її формує спеціаліст фронт-офісу. Після чого заявник лише перевіряє внесені в заяву відомості та засвідчує її своїм підписом. Скановані заява та документи засвідчуються електронним цифровим підписом та зберігаються в електронній пенсійній справі як копії документів, на підставі яких призначається пенсія.

Призначення пенсій відбувається в централізованій системі, що є єдиною для всіх територіальних управлінь Фонду, де ця система вже працює. Процес оброблення пенсійної документації максимально автоматизовано. Сучасні веб-технології дозволяють автоматично внести в електронну пенсійну справу дані з системи персоніфікованого обліку про страховий стаж і заробітну плату застрахованої особи та провести розрахунок пенсій.

Нова система може аналізувати призначення пенсії за всіма варіантами, на які має право особа, та обрати найвигідніший. Це значно мінімізує вплив людського фактору на процес нарахування пенсій. Інформацію про особу, що міститься в електронній пенсійній справі, надійно захищено, що унеможливає її витік.

Водночас значно розширюються можливості дистанційного обслуговування громадян. Вирішити питання свого пенсійного забезпечення можна буде через контакт-центр та веб-портал ПФУ. Через персональний кабінет на веб-порталі за допомогою електронного цифрового підпису пенсіонер отримує доступ до своєї електронної пенсійної справи. Пенсіонер, якому призначено пенсію, за допомогою централізованої підсистеми “Призначення та виплати пенсій”, у будь який час через мережу Інтернет зможе переглянути складники своєї пенсійної виплати.

Основне завдання, яке виконуватиме веб-портал, – це поліпшення якості обслуговування громадян, упровадження технології електронного уряду в соціальній сфері. На веб-порталі для громадян розміщено зразки заяв, бланків, інших необхідних документів для призначення або перерахунку пенсій, які дають можливість друку або заповнення їх в електронному вигляді.

Для страхувальників – платників єдиного внеску (як юридичних осіб, так і для фізичних осіб – підприємців, самозайнятого населення) є присутньою

інформація про умови нарахування і сплати єдиного внеску, умови і порядок складання й надання звітності. Порядок проведення органами ПФУ документальних перевірок, досудове оскарження рішень органів фонду, інша інформація, що пов'язана з регулюванням правових і фінансових стосунків між органами Фонду і страхувальниками та ін.

Функціонування веб-порталу електронних послуг ПФУ регламентоване Порядком надання електронних послуг [8]. Цим Порядком обумовлені реєстрації на веб-портал. Після реєстрації кожен громадянин матиме можливість вільного доступу до своєї персональної облікової картки про нагромаджені з 1 липня 2000 р. відомості із заробітної плати (доходу) за всіма працедавцями, а пенсіонер, окрім цього, може ознайомитися з пенсійними виплатами.

Перевагою веб-порталу електронних послуг є можливість дистанційно отримувати послуги, які раніше вимагали особистого звернення в управління (формування запитів на попередню підготовку документів, подачі скарг, запис на прийом до фахівця Фонду). Користувачі веб-порталу за допомогою електронно-цифрового підпису (ключа ЕЦП) мають можливість заповнити звернення на призначення/перерахування пенсії та надіслати його до підсистеми "Звернення".

Наразі на веб-порталі передбачено надання 12 електронних послуг, ще п'ять перебувають у розробленні. Але це далеко не повний перелік послуг, що надаються органами ПФУ. Серед них є ті, які неможливо надавати в електронному вигляді, оскільки вони потребують надання заявником оригіналів документів та довідок (наприклад, виплата допомоги на поховання та недоодержаної пенсії). Але є й такі, які б доцільно було упровадити, враховуючи категорію заявників (наприклад, заповнення анкети і замовлення виготовлення пенсійного посвідчення за інвалідністю).

Кабінет страхувальника. ПФУ продовжує розширювати можливості веб-порталу електронних послуг. Відтепер на порталі функціонує електронний кабінет страхувальника (роботодавця), у якому доступна інформація про забезпечення соціальних прав його працівників, правильність подання звітності тощо.

У кабінеті можна переглянути інформацію стосовно сплати єдиного соціального внеску, зокрема і щодо заборгованості підприємства з цього виду платежу до фонду. Якщо є порушення прав працівників, у кабінеті відображується інформація про те, скільки застрахованих осіб з вини роботодавця не одержали зарахування певного періоду до страхового стажу. Окрім того, у кабінеті також містяться відомості щодо звітності зі сплати єдиного соціального внеску. Зокрема, роботодавець може бачити зауваження до його звітів та рекомендації щодо усунення недоліків.

Ще одна функція, доступна для роботодавця в його кабінеті, – можливість отримати інформацію для розрахунку суми виплат за час тимчасової непрацездатності працівника (лікарняні). До цього часу первинні дані для розрахунку – страховий стаж та розмір заробітної плати – надавали самі працівники. Для цього вони звертались до управлінь ПФУ за довідками. Тепер процедура отримання необхідних відомостей значно спрощується.

Реєстри ПФУ. Формування та ведення реєстру застрахованих осіб є одним із важливих завдань ПФУ. Для цього створено автоматизований банк даних, який щомісяця поповнюється актуальною інформацією. Кожна людина, яка працює, має в реєстрі персональну облікову картку. У ній за період трудового життя, починаючи з 2000 р., нагромаджуються відомості про

заробіток, сплачені внески, страховий стаж з усіх місць роботи та інші дані, необхідні для правильного призначення пенсії та соціальних виплат. Без відомостей з реєстру нарахувати пенсію або допомогу з безробіття буде неможливо [9].

Більш того, є пряма залежність розміру пенсії від величини отриманої зарплати, з якої сплачено внески. Нараховувати і сплачувати ці внески зобов'язані роботодавці, і саме на підставі їхніх звітів дані вносяться до реєстру застрахованих осіб. Однак бувають випадки надання неправдивої звітності. Тоді в реєстрі з'являються спотворені дані або прогалини.

Типовими помилками страхувальників є:

- некоректне відображення сум і періодів роботи;
- неправильне зазначення прізвища, імені, по батькові та реєстраційного номера облікової картки платника податків.

Іноді страхувальники, щоб уникнути виявлення недоїмки (заборгованості платника податків перед бюджетом), подають звіт, який не відповідає бухгалтерській звітності та не віддзеркалює нарахування єдиного внеску. При цьому наймані працівники втрачають страховий стаж. Крім того, для зарахування повного стажу необхідно, щоб нарахована зарплата була не нижче мінімальної (встановленої на законодавчому рівні), а нараховані внески було сплачено повністю.

Незважаючи на те, що органи ПФУ, Державної фіскальної служби разом зі страхувальниками виправляють помилки в звітах, працівникам теж необхідно контролювати обчислення та сплату роботодавцем обов'язкових платежів. Це гарантія правильного призначення, перерахунку пенсії та інших соціальних виплат.

З 1 серпня 2016 р. в тестовому режимі розпочав свою роботу єдиний реєстр внутрішньо переміщених осіб. Про це повідомили в Міністерстві соціальної політики України [10].

Як говориться в повідомленні, раніше реєстр мав певні обмеження. Кожен орган соціального захисту мав свій реєстр, що працював автономно. Тому загальної картини за чисельністю переселенців, місцями їхнього знаходження, соціальними виплатами та іншими питаннями, пов'язаними з переселенцями, не було.

Єдиний реєстр внутрішньо переміщених осіб створено для інформаційної взаємодії Мінсоцполітики з внутрішньо переміщеними громадянами, волонтерами, організаціями, які займаються питаннями переселенців.

Передбачається, що за допомогою реєстру громадянам буде надаватися персональна інформація щодо виплат, які їм призначено. Цей реєстр також створений в допомогу і правоохоронним органам. Наприклад, якщо переселенець більше двох місяців перебуває на непідконтрольній Україні території, це досить легко зможе відстежити Державна прикордонна служба.

Особисто ознайомитися з відомостями, відображеними у своїй персональній обліковій картці, можна в територіальному управлінні ПФУ або на сайті: portal.pfu.gov.ua. Щоб зареєструватися на цьому ресурсі, потрібно звернутися до територіального органу ПФУ за місцем проживання або постановки на облік, заповнити заяву, а після реєстрації отримати розписку з унікальним кодом (він необхідний для перевірки автентичності особистості користувача) і створити персональну сторінку. Власники ЕЦП можуть зробити це без відвідування ПФУ.

Уберезні 2018 р. ПФУ оновив Положення про реєстр застрахованих осіб [11]. У новій редакції викладено Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Роботодавці, як і раніше, подають звітність і повідомлення про прийняття працівника на роботу. Відомості про застрахованих осіб і звіти щодо сум нарахованих страхових внесків за період до 1 січня 2011 р. подаватимуться тільки за результатами перевірки, проведеної за заявою страхувальника.

Виявивши помилки за період до 2011 р., для внесення змін до Реєстру необхідно подати заяву на перевірку. До Реєстру застрахованих осіб такі зміни буде внесено згідно з п. 6 розд. IV Положення, на підставі наказу керівника відповідного територіального органу ПФУ в 10-денний термін після узгодження результатів перевірки. У разі якщо некоректні відомості виявить застрахована особа щодо:

- прізвища, імені, по батькові на поточний момент;
- реєстраційного номера облікової картки платника податків;
- дати народження, місця народження, статі, громадянства, серії та номера паспорта;
- адреси місця проживання;
- номера телефону (за згодою),

то вона, відповідно до п. 8 розд. IV Положення, має право особисто або через представника надати анкету (додаток 2 до Положення) та документи, що підтверджують необхідність внесення (зміни, уточнення) даних.

Інформація з Реєстру надається безкоштовно ПФУ та його територіальними органами в паперовій та/або електронній формі. В електронній формі дані надаються через веб-портал ПФУ та термінали доступу. Збільшено до 12 кількість інформаційних форм, наведених у додатках 3–14. Роботодавці надають “Індивідуальні відомості про застраховану особу” за формами ОК-5 і ОК-7 (додатки 4 і 5 до Положення). Нові форми призначено для надання даних про нараховану заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), трудовий і страховий стаж, особливі умови праці, довідки про розмір пенсії, довідки для призначення субсидій та ін.

Відповідно до п. 9 розд. V Положення, роботодавцям можуть надаватися інформація з Реєстру застрахованих осіб про застрахованих осіб, які перебувають у трудових відносинах з цими страхувальниками за період перебування особи в трудових відносинах зі страхувальником, а також відомості про страховий стаж цих застрахованих осіб, необхідні для призначення соціальних виплат.

Взаємодія ПФУ з банками. Важливим кроком у реформуванні інформаційної системи ПФУ була постанова правління ПФУ від 14 березня 2016 р. “Про порядок емісії електронних платіжних карток, які одночасно є пенсійним посвідченням” [12]. Це сучасний інструмент, що дозволяє отримати пенсію, оплатити комунальні та інші послуги онлайн. Це посвідчення поєднує функції пенсійного посвідчення та банківської картки, містить електронну інформацію про власника та електронний підпис. Воно також надає право користуватися всіма пільгами, що належать пенсіонеру. Станом на 1 січня 2017 р. оформлено 216,7 тис. документів для видачі електронного пенсійного посвідчення пенсіонерам з числа тимчасово переміщених осіб [13].

Розпочато упровадження технології електронного документообігу з банками з використанням засобів криптографічного захисту інформації, за допомогою якої здійснюється обмін списками на зарахування пенсій та грошової допомоги на поточні банківські рахунки пенсіонерів, що дозволяє відмовитися від паперових відомостей та забезпечити надійний захист персональних даних.

Такий електронний документообіг вже здійснюється з публічним акціонерним товариством “Державний ощадний банк України” щодо виплати пенсій військовослужбовцям.

У березні 2017 р. ПФУ ініціював заміну паперових трудових книжок на електронні. Це послужить для ПФУ захистом від шахрайства бо зараз трудові книжки вільно продаються, і внести завірену печаткою дані про роботу до 2000 р. не складає труднощів [14]

У концепції електронного урядування [15] підкреслюється широке використання нових інформаційних технологій, таких як “хмарні технології”, “блокчейн-технології” та ін. Як показав досвід зарубіжних країн [16], блокчейн-технологія може успішно використовуватися в роботі ПФУ.

Передбачається, що технологія розподіленого реєстру даних дозволить знизити витрати на зберігання інформації, а блокчейн допоможе уникнути виправлень “заднім числом”.

Смарт-контракти, створені в цифровому вигляді й завірені цифровими підписами сторін, поступово замінять традиційні договори. Упровадження смарт-контрактів у трудові відносини дозволить у майбутньому відмовитися від обов’язкового укладення їх у паперовому вигляді, але мати про них інформацію в будь-який момент часу, як це сьогодні відбувається з правом на нерухомість. Крім того, використання в своїй роботі технології “блокчейн”, що дозволить розподілити інформацію про трудові договори між роботодавцями і засвідчувальними центрами.

Упровадження “блокчейна” не тільки зробить відносини між фізичними і юридичними особами прозорішими, але і допоможе вивільнити безліч людей, чия діяльність пов’язана з укладенням угод і договорів. В Україні дуже поширені порушення у сфері трудового законодавства на рівні малих і середніх підприємств. І упровадження сучасних технологій дозволить відстежувати подібні ситуації.

Висновки з цього дослідження та напрями подальших досліджень у цьому напрямі. Аналіз функціонування веб-порталу ПФУ виявив, що електронні послуги подано на високому рівні, проте до реалізації їх необхідно залучати більшу кількість користувачів, наприклад через розширення агентських пунктів обслуговування громадян на базі банківської, поштової та інших інфраструктур.

Потрібно переглянути нормативні акти (насамперед постанови та розпорядження Уряду, міністерські накази, технічні регламенти тощо), що регулюють правила взаємодії різних органів державної влади та місцевого самоврядування й застосування електронного документообігу між ними.

Основною проблемою більшості державних органів надалі залишається відомча роз’єднаність адміністративних послуг, що перешкоджає вільному обміну інформацією. Одна й та сама інформація в різних системах дублюється і спотворюється, стає недоступною для здійснення безпосередньої діяльності.

Створення та оновлення двох реєстрів публічних даних – єдиний реєстр страхування громадян та єдиний реєстр переміщених осіб – є суттєвим кроком в автоматизації функціонування ПФУ та підвищенні його ефективності. Але двох реєстрів україно мала і практика потребує створення інших реєстрів, наприклад єдиного реєстру інвалідів.

Важливим кроком у реформуванні інформаційної системи ПФУ була емісія платіжних карток, які одночасно є пенсійним посвідченням. Новий інструмент дозволить суттєво полегшити клієнтам взаємодію з ПФУ, а також надає право користуватися всіма пільгами, що належать пенсіонеру.

Подальше вдосконалення інформаційних технологій ПФУ передбачається в широкому використанні “хмарних технологій” та технології “блокчейн”. Остання технологія може виключити корупційний фактор та забезпечити безпеку відкритих даних.

Перспективним напрямом подальшого дослідження може бути постійне вдосконалення інформаційних систем ПФУ за допомогою сучасних інформаційних технологій електронного урядування та розширення переліку електронних послуг.

Список використаних джерел*

1. Кастельс М. Информационное общество и государство благосостояния. Финская модель / пер. с англ. М., 2002. С. 224.
2. Kim Y. M. The Re-Examination of East Asian Welfare Regime. Methodological Problems in Comparing Welfare States and the Possibility of Classifying East Asian Welfare Regimes. Paper contributed at the Workshop on East Asian Social Policy, the University of Bath, U. K. January, 13th–15th, 2005. URL: www.welfareasia.org/1stworkshop/.../contribution_YM%20.
3. Мартиненко Н. В. Теоретичні засади становлення і розвитку національних пенсійних систем. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1 (53). С. 53.
4. Козак Т. М. Досвід провідних країн світу в побудові дієвої пенсійної системи. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 124.
5. Про Концепцію розвитку інформаційно-аналітичних систем Пенсійного фонду України: наказ ПФУ від 26 трав. 2015 р. № 86.
6. Про схвалення стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 14 верес. 2016 р. № 672-р.
7. Веб-портал електронних послуг ПФУ. URL: <https://portal.pfu.gov.ua>.
8. Порядок надання електронних послуг: Постанова ПФУ від 7 верес. 2012 р. № 16-1.
9. Мячина А. Зачем нужен реестр застрахованных лиц. URL: <http://odessa-life.od.ua/article/7883-Zachem-nuzhen-reestr-zastrahovannyh-lic>.
10. В Украине заработал единый реестр внутренне перемещенных граждан. URL: <http://parensii.ua/news/8023-v-ukraine-zarabotal-edinyy-reestr-vnutrenne-peremeschennyh-grazhdan>.
11. Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування: Постанова правління ПФУ від 27 берез. 2018 р № 8-1.
12. Про реалізацію Постанови Кабінету Міністрів України від 14.03.2016 № 167 “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”: Постанова правління ПФУ.
13. Нове пенсійне посвідчення — електронне. URL: <https://kazatin.com/Groshi/nove-pensiyne-posvidchennya--elektronne-10708774.html>.
14. Паперові трудові книжки замінять на електронні. Плюси і мінуси нововведення. URL: https://zik.ua/news/2017/03/21/paperovi_trudovi_knyzhky_zaminyat_na_elektronni_plyusy_i_minusy_1064455.
15. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження КМУ від 20 верес. 2017р. № 649-р.
16. Информационные технологии в Пенсионном фонде РФ (2018). URL: <http://www.tadviser.ru/index.php>.

*Список побудовано в порядку посилань.